

Izmirenje.

Jedno hasidičko gledište.

Napisao nadrabim **Dr. H. E. Kaufmann**, Virovitica.

Već je više puta trebao da dođe očekivani mesija. Jedanput još za vreme genijalnog Mozesa de Leona*). Ali nažalost, uvek se umešala sotona i sprečavala spasenje. Da, kada samo nje ne bi bilo! Abrahama je htela da omete da bude poslušan prema Bogu, a od Joba je htela da načini čoveka rdavog i zlog. Ali sve to nije ništa, prema pustoši koju je ona napravila u hasidističkom svetu, u svetu, gde je ceo duhovni rad skoncentrisan na jednu tačku: da se omogući «geula», spasenje, i to ne samo jevrejskog naroda, već spasenje celoga sveta. Neko će da misli, da se ja ovde šalim. Ali uveravam cenjene čitaoce, da nije tako. Ideja o spasenju sveta nije samo mistična i hasidistička, nego je šta više čisto jevrejska, proročka, rabino-talmudska i rabino-filozofska. Jer po starom jevrejskom gledištu postoji ili je postojalo sedamdeset naroda, koji su obitavali na zemlji, te su prema tome morali Jevreji za «Sukot» («praznik koliba») da prinesu na žrtvenik 70 volova. Ovo se činilo, da bi se iskupili grehovi ne samo Jevreja, već i celoga sveta (sedamdeset naroda). Ali sotona ne dopušta, da Jevreji izdejstvuju svoje spasenje niti spasenje drugih naroda. I jerusalimski hram je morao postati plenom požara, samo da se ne bi 70 bikova prinosili na žrtvu.

Svi pokušaji, počev od ishoda Staroga Veka do početka Novoga, da se ostvari spasenje — promašili su.

Prema rečima Rabi Hajima Vital de Kalabreza (1543—1620), za malo nije uspeo Rabi Isak Lurja Aškenazi (1534—1574), da omogući spasenje jevrejskoga naroda a sa njim i spasenje ostalih naroda, odnosno, da ostvari uzvišenu ideju o spasenju sveta. I sve bi to tako bilo, da se nije u poslednjem času J e c e r - H a r a, koji je identičan sa sotonom, protivno gledištu i odluci Rabi Jehuda Hanasi, dokopao jednoga deteta, koje se nalazilo još u embrionalnom stanju i tako prouzrokovao smrt sirote porodice**). Posledica toga bila je, da delo spasenja Isaka Lurje nije moglo biti ostvareno. Velika nesreća i nevolja bila je

*) Treba samo pročitati jezovitu pripovest u žargonu «Mojše Delerajno».

***) U babilonskom talmud. traktatu Sinhedrin 91b pregovara se između Rabi (po Graetz, J. H. Weiss i Dubnowu misli se ovde na Rabi Judu II., Amoricanina) i Antonina dijaloški o tome, kad Jecer Hara postaje gospodarom čoveka? Pre ili posle rođenja? Rabi Jehuda odlučuje: posle rođenja. (Uporedi: S. Krauss, Antoninos und Rabbi, Wien 1910.)

snašla Jevreje u Rusiji i u Poljskoj dok je tamo 1648. divljački besnela kozačka buna pod vođstvom svirepog Bogdana Hmelnickog kronika Jevreja, kada je oko 385.000 duša zaklano u najvećim mukama. Spasenje je postajalo sve potrebnije, oni, koji su bili ostali živi i koji su se bili razbegli u raznim pravcima, očekivali su sa nestrpljenjem mesiju, jer su ovo bili pravi znaci *הבלי משיח* koji su celi slovenski Istok potočili krvlju*). Tako su se sada ponova pojavile mesijanske misli jevrejskoga naroda, koje su bile posle neuspelih istupaka Reubeni-a i Molha u nekim krajevima ustuknule u pozadinu**).

Niti je razmetljiva pojava Rabi Hajima Vitala niti Lurjanska kabala bio uzrok, da sazri za plod Sabata Cevia, nego je jedino slepa volja Tatara i Kozaka pod vođstvom Šmelnickog t. j. velika nevolja i gorka patnja, koja je bila snašla jevrejski narod na Istoku Evrope, oživila ponovo mesijansku misao u srcima pobožnih. Ovi nisu nikada očajavali, nego su u duhu Hovot Halebabot imali pouzdanja u Boga, da će im poslati čoveka, koji će, odgovarajući proročkom duhu Isaje, Jeremije, Amosa i Zaharije, doneti jevrejskom narodu spasenje i duhovnu, moralnu i političku slobodu i nezavisnost. Samo sa ove tačke gledišta treba suditi o prvobitnim uspesima kukavice Sabati Cevia.

Čežnja za mesijom bila je obuzela ne samo kabaliste i haside već i sve jevrejske puritance. Da me ne bi pogrešno razumeli, naglasiću ovde, da se mora praviti razlika između verovanja u mesiju i mesijanske čežnje. Verovanje u mesiju je jevrejski princip, dok mesijanska čežnje zavisi uvek od političkog, socijalnog i religioznog položaja našega naroda u Galutu. Hasidim međutim, čak u zemljama, gde je prava demokratija osnovica državne uprave, istinski žude za dolaskom mesije. Ovo je nacionalni momenat u njihovom duševnom raspoloženju, koji ne smemo potceniti. Ruku pod ruku sa ovom mesijanskom čežnjom ide i princip izmirenja. Sotona izaziva svadu, mržnju i neprijateljstvo između čoveka i čoveka, i rat između države i države, naroda i naroda. On osujećuje svaki pokret, koji se zalaže za mir među narodima i ubija u ljudskom srcu svako osećanje miroljubljivosti. Da, Jecer Hara, ta bedna sotona, sprečava tvrdoglavim lukavstvom, da dođe do izmirenja između neprijatelja i neprijatelja. I sve dotle dok među ljudima bude trajao rat i neprijateljstvo, dok ne bude bilo među njima izmirenja, dok sveti mir ne ozari ljudske duhove, sve dotle ne može doći mesija. To je jevrejsko proročko i hasidističko posmatranje Boga i sveta, gde se čovečansko uzdiže do božanskoga. Tako se propoveda u hasidističkoj legendarnoj književnosti, da je neki obrazovani učenik Rabi

*) בימות המשיח יהיה עת צרה ליעקב ומנחה ישע *

***) Reubeni i Salomon Molho, koji su zaista hteli da raskinu rop-ske lance napaćenog jevrejskog naroda, ne smeju se pominjati zajedno sa egoistom i nezalicom Sabatajem Cevi.

Bera, učenik Balšemov, iz Mezerića (1710—1772) došao Gaonu iz Vilne (1720—1797) da bi ovoga kao nepomirljivog neprijatelja hasida i hasidizma, ubedio u istinitost, svetost i božanstvenost hasidske ideje. Pošto je ovaj delegat Hasida u isto vreme bio i jedan od najboljih poznavalaca Talmuda i oštrouman raspravljач u halaha, to je u hasidskim krugovima vladalo uverenje, da će on imati i velikog uspeha svojim pokušajem izmirenja. Jer je hasidima, naročito merodavnim krugovima među njima, bilo stalo do toga, da se ovom retkom rabinskom veličinom, o kojoj se pričalo, da vlada celokupnom svetskom mudrošću (היה בקי בשבע הכמות), sklopi mir, da se s njim izmiri, kako bi sotona bila izigrana i kako bi se sa čežnjom očekivani mesija pojavio i spasio jevrejski narod, a sa njim i ostale narode, svetske nevolje i svetskoga bola. Ali su sotonine spletke imale više uspeha. Jer je već Rabi Elija, čuveni Gaon u Vilni, koji je inače uživao svetski glas, bio spreman da putuje u posetu magidu iz Mezerića, uveri da ga je pobedila rabinska duhovna veličina hasida, koja mu je izgledala ravna duhovnim darom, kada se njegova žena, upoznata događajima, pojavila kod njega, i demonskom ženskom rečitošću uspeła da ga odvrati od nameravanog putovanja. Žalosne posledice ovog neuspešnog pokušaja izmirenja na žalost su se pokazale, jer se mesija posle toga nije pojavio i spasenje jevrejskog naroda je izostalo, pošto pod opstankom žudnje za svadu i raspravu postoji samo požudan život za sotonu, tog neprijatelja mesije*).

Rabi Pinhas iz Koreza bio je teoriski protivnik Rabi Baruha iz Madžbeza, unuka Rabi Izraela, Balšema. Ovo teofisko neprijateljstvo vremenom je prešlo u oblast ličnoga. Jedan put su se ipak oba ova protivnika sreła i stali mučno prepirati. Naposletku je doviknuo Rabi Baruh Rabi Pinhasu, obuzet gnevom: Tefilin, koji je na tebi, ritualno ne odgovara za molitvu (תפילין). I zaista, pošto su filakterije ispitale, utvrdilo se, da nisu za molitvu upotrebljive prema verskim zakonima. Posle ovoga dvoboja rastaviše se oba ova sveta čoveka kao nepomirljivi neprijatelji.

Pripovedač ovoga događaja, koji je bio dramski obdaren, dodao je ožalošćena srca: Da sotona nije sprečila izmirenje, mesija bi se pojavio i spasenje jevrejskoga naroda kao i ostalih naroda u svetu bilo bi potpuno.

Suparništvo, koje je postojalo između Rabi Hajima Halberstamma iz Sandeza (1793—1876) i Rabi Abrahama Jakova Friedmanna iz Sadagore, osnivača hasidske dinastije rabina, sigurno da nije poznata svakom modernom rabinu. Dinastija Friedmann, koja direktno vodi poreklo od Rabi Bera, čuvenog magida iz Mezerića, prema jednoj hasidskoj tradiciji treba da je od loze kralja Davida.

*) Cadik iz Čornobola, Rabi Mordehai, nalazi ovu ideju kod Hron. I. 16, 31, naime u rečima: ישמחו השמים ותגל הארץ čija početna pismena sačinjavaju Tetragramaton; uporedi מפעלות צדיקים, Lemberg 1897 S. 62.

Budući kraljevskog porekla, odobravalala je ona svojim članovima da luksuzno žive. Tome se usprotivio Rabi Hajim Halberstamm, koji je bio prava rabinska veličina istaknute vrednosti, ali prema kojoj su jevrejski leksikografi bili nepravedni. Osim ovoga, bila je to još plemenita moralna veličina, kakva se, i danas retko nalazi u jevrejskim i inoverskim krugovima. Naročito se bunila njegova savest, posmatrajući ljude, koji su zastupali izvesan princip, kako se trude da jevrejskom narodu nametnu pravac kojim treba da ide u životu, dok su sami bili odali luksuzu, toj sujeti, koja vodi sigurnoj propasti.

Borba se između Sadagore i Sandeza raspalila, besnela je kao požar, i nije se mogla ugasiti*). O tome možemo naći tačnijeg obaveštenja u malenom spisu *זכרון הגולה*.

Kada je Hajim Halberstamm umro u dubokoj starosti, plakali su svi anđeli na nebu, pa ga je oplakivala i moja mati u Dukli, koju je smrt ovog svetog čoveka duboko ožalostila. Nije mi poznato, da li je smrt svog velikog suparnika oplakivao i Rabi Abraham Jakov Friedmann, sadagorski svetac. Ali je jedno izvesno, da se mesija nije mogao pojaviti zato, što se oba pravca, mistični luksuz i mistična askeza, nisu dala izmiriti. Zato se sotonaradovala i mogla je slaviti svoje orgije. Međutim je sledbenik Rabi Hajima Halberstamma, koji je mnogo ličio na svoga velikog oca, koji je svoje prihode delio sirotinji, mislio, da treba pronaći srestva i načine da se ubrza vreme spasenja Izraela. Trebalo je dakle pokušati izmirenje, da bi se omogućio dolazak mesije.

Samo je teško bilo rešiti problem: «kako?» Abraham Jakov Friedmann bio je još u životu. Obratiti se njemu značilo je nemati pijeteta prema pokojnom roditelju. I Rabi Haskel Halberstamm došao je na ovu ideju: dinastija Friedmann imala je svoje regente — vazale, sitnije Rebe, koji su u manjim jevrejskim centrima, daleko od Sadagore, imali zadatak da svetlosti hasidizma sadagorskog pravca probiju put u najzabačenije kutove sveta kroz senku sadagorskog velikana. Moralo se dakle pokušati da se dođe do izmirenja sa jednim takvim serinismusom. Niko mu više ne bi mogao prebaciti da nije imao pijeteta, spasenje bi se omogućilo (*גאולה שלמה*) i mesija bi se mogao pojaviti.

U ono vreme, a to je moglo biti godine 1878. vladao je u Rimanovu Reb Josele, koga sam i ja lično poznavao. Njega je ozaravala svetlost sadagorskog velikana t. j. on je od ovoga zavisio i sledovao mu. Međutim u Štropkovu, današnjim ruskim Karpatima, sedeo je tada na prestolu sledbenik sandeskog rebea, sin «Dibre Hajima», Reb Haskele Hamberstamm. Zahvaljujući napornima obostranih merodavnih hasidskih krugova izdejstvovao se sas-

*) Držanje Halberstammovo opravdao je član dinastije Friedmann, koji je hasidizmu okrenuo leđa i nosio sveto ime mezeričskog Magida. (Vidi Wiener Morgenzeitung).

tanak Rabi Haskela Halberstamma i Rebea Josela Rumanovskog. Pošto je Rebe Josele bio naklonjen gledištu sadagorskih krugova, to je morao on da uzme pozu vladaoca. Zato se pronela priča, da žene rimanovskih reba svoje glave pokrivaju vlasuljama, što je u očima sandenskih hasida bio veliki greh i znak luksuza, jer je žena jednoga hasida, tim pre jednoga reba, smela svoju izbrijanu glavu samo da pokrije maramom ili kapom, ali se nije smela ni u kom slučaju da ukrašava lažnom kosom. Prilikom sastanka oba hasidska reba, jedan je to prebacio drugome, napominjući, da se ovakvim zločinom ometa spasenje i onemogućuje dolazak mesije.

Reb Josele izgovarao se, da je sve samo kleveta, da njegova žena nosi oko glave samo jednu somotsku traku, koja liči na vlasulju. Reb Haskele Halberstamm, sledbenik svoga oca, slavni stropkoski cadik, zadovoljio se ovom odbranom svog ranijeg protivnika, pomirio se i prijateljio s njim. Ali Mesija nije došao, njegov je dolazak usporen, zraci spasenja još nas ne ozaravaju. U hasidskim krugovima tvrde, da je ovo izmirenje ostalo bez uticaja na dolazak mesije zato, što ono nije izvršeno direktno između Halberstamma i Friedmanna.

Talmudske izreke.

Ne obećaj detetu, da ćeš mu nešto dati, pa da mu posle ne daš; tako ga učiš lagati.

*

Ko bespravno prisvoji imetak nekog neznabošca, gore dela, nego onaj, koji prisvoji imetak nekog Jevrejina; jer, obesvećenje Božjeg imena pri tom, povećava njegovu krivicu.

*

Varanje lažnom merom teži je zločin od prave otmice; jer pri ovoj je vraćanje otetog imetka moguće, a pri onom je to nemoguće, pošto se varanje vršilo nad mnogim licima, pa je nemoguće utvrditi, ko je sve prevaren i koliko iznosi svota prevare.

*

U Tori, u proročkim knjigama i u hagiografa nalazimo, da čovek ne sme prebacivati ljudima, kao što ni Bogu ne sme.

*

Ko čini pravo, taj ujedno ispunjava ceo svet blagošću.